

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

UYGULAMASINDA YASAMA

DOKUNULMAZLIĞI

Kadir AKTAŞ*

Giriş

Yasama dokunulmazlığı kurumu, milletvekillerinin yasama görevlerini her türlü endişe ve baskıdan uzak, tam olarak yerine getirebilmeleri amacını güder.

Kurumun esas gayesi, milletvekillerinin şahsını değil, yasama fonksiyonunu koruyarak kamu yararını sağlamaktır.¹ Yasa koyucu, yasama dokunulmazlığının varlığında gözetilen kamu yararını, dokunulmazlık nedeniyle oluşan kanun önünde eşitsizliğe (hatta milletvekillerinin dokunulmazlığa dayanarak birtakım suiistimallere karışması durumuna) tercih etmiştir.

Dokunulmazlık kurumu, geçmişte İngiltere örneğinde görüldüğü gibi iktidar gücünü elinde tutan monarşik otoriteye karşı halkın iradesini yansıtan meclisleri korumakta iken, günümüzde ise demokratik sistemlerin yaygınlaşmasına bağlı olarak iktidarı elinde tutan baskıcı yönetimlere karşı muhalefeti koruma işlevi görmektedir.²

Demokratik ülkelerin çoğunda, nitelikleri farklı da olsa bu kuruma yer verilmesi bu zorunluluğun bir neticesidir.

* TBMM Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, yasama uzmanı.

¹ AYMK, E. 1994/21, K. 1994/40, K. T. 21.3.1994, <http://www.anayasa.gov.tr>, E. T. 5.11.2004.

² Muhalefeti koruma işlevi için bkz., Teziç, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, 1991, s. 384; Arsel, İlhan, *Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları*, Mars Matbaası, Ankara, C. 1, 1965, s. 261.

Dolayısıyla, hukuk devleti ilkesinin, demokratik sistemin ve demokrasi kültürünün tam yerleşmediği ülkelerde dokunulmazlık kurumu işlevini daha çok yerine getirmektedir.

1982 Anayasa'sının 83. maddesinin ikinci fıkrasında “*Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz...*” denilmek suretiyle muhakeme engeli olan dokunulmazlığın kaldırılmasının meclisin bu yönde vereceği karara bağlı olduğu belirtilmiştir. Meclise tanınan bu yetki 1876 Kanuni Esaslarında, 1924 ve 1961 Anayasa'larında da yer almıştır.

Bu çalışmamızın amacı yasama dokunulmazlığı kurumunu nazari olarak anlatmak yerine, TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü kayıt defterleri, TBMM'de bulunan dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin tezkereler ve *TBMM Tutanak Dergileri*'nden edinilen verilerle-tablo ve şekiller aracılığıyla dokunulmazlığın kaldırılması talepleri ve bunlara ilişkin verilen kararlardan yola çıkarak, bu kurumun kendisinden beklenen amaçlara ne ölçüde hizmet ettiğini analiz etmektir.

I. Dokunulmazlığın Kaldırılmasına İlişkin TBMM Kararları ve Analizi

Tablo 1'de, 1924 Anayasa'sından günümüze kadar geçen dönemlerde, dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilleri, bunlara isnat edilen suçlar, yapılan kovuşturmaların neticesi, milletvekillerinin partilere göre dağılımı ve mensup olduğu partinin iktidardaki veya muhalefetteki durumu (siyasal durumu) özet olarak yansıtılmıştır.*

Aşağıda grafikler yardımıyla yapılan analizlerde, dokunulmazlığın kaldırılması kararlarının daha çok hangi nitelikteki suçlar nedeniyle alındığı, milletvekillerinin siyasal durumlarının dokunulmazlığın kaldırılmasına etkisinin olup olmadığı ve nihai olarak da meclisin vermiş olduğu kararlarda, kurumun konuluş amacına uygun davranıp davranmadığına ilişkin sonuçlar çıkarılmıştır.

* Tablo 1. makale sonunda ek olarak verilmiştir.

Dokunulmazlığın Kaldırılması Kararlarında İktidar - Muhalefet - Suç Niteliği İlişkisi

Tablo 2.

Siyasi Durumu	Dokunulmazlığı Kaldırılan Mv Sayısı	Siyasi Suç ³	Adi Suç
<i>Muhalefet Mv</i>	25	17	8
<i>İktidar Mv</i>	5	1	4
<i>Tek parti</i>	7	1	6
<i>Bağımsız</i>	1	?	?
<i>İktidar-Bağımsız⁴</i>	1	-	1
<i>Diğer⁵</i>	3	3	-
<i>Toplam</i>	42	22	20

Tablo 1 ve 2’den anlaşıldığı üzere, tek parti döneminin yaşandığı 1946 yılına kadar milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasına sebep olan suçlar, sadece biri dışında, adi nitelikteki suçlardır. İktidar -muhalefet⁶ ilişkisinin gelişmesine bağlı olarak, dokunulmazlığın kaldırılmasına dayanak olan suçların nitelikleri de değişmiş, adi suç isnatlarından çok siyasi suç isnatları dokunulmazlığın kaldırılmasına sebep olmuştur. Tablo-2’de görüldüğü gibi, dokunulmazlığı kaldırılan 25 muhalefet partisi üyesi milletvekilinin 17’sinin siyasi nitelikteki suçlardan dolayı dokunulmazlığı kaldırılırken, dokunulmazlığı kaldırılan 5 iktidar partisi üyesi milletvekilinden sadece 1’inin siyasi nitelikteki

³ Doktrinde; mülga TCK’nın 125. ilâ 173. maddeleri arasında yer alan cürümlerin, 5237 sayılı TCK’nın da 299 ve devamı maddelerindeki suçların, yine Askeri Ceza Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun, Dernekler Kanunu, Sendikalar Kanunu gibi kanunlar da da düzenlenen suçların siyasi suç kavramı içerisinde ele alındığı görülmektedir. Doktrindeki genel yaklaşım devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı, devletin varlığına ve birliğine karşı işlenen suçların siyasi suç kavramı içerisinde ele alındığı yönündedir. Çalışmada siyasi suç nitelemesi bu genel yaklaşım doğrultusunda yapılmıştır. Siyasi suç kavramı analizi için bakınız, Sevinç, *a.g.e.*, s. 144; Kanunlarda geçen siyasi suçlar için bakınız, Bayraktar, Köksal, *Siyasal Suç*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s.106.

⁴ Hem iktidar partisinde iken hem de bağımsızken dokunulmazlığı kaldırılan milletvekili.

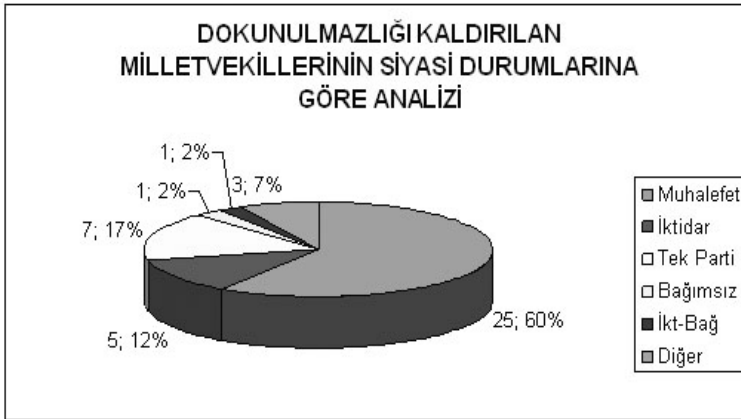
⁵ Bu grupta bulunanlar seçimle gelmeyen senatörlerdir. Bunların ikisi Tabii üye, biri ise Cumhurbaşkanı’nca atanan üyedir.

⁶ Yapılan tespitlerde iktidar-muhalefet ilişkisi analizi doğal olarak 1946 yılıyla yani demokratik hayata geçişle, muhalefetin TBMM’de ayrı bir siyasi yapı olarak temsil edilmesiyle başlatılmıştır

suçlamadan dolayı dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Bir başka açıdan da bakıldığında zaman, yasama erki daha çok devletin aleyhine tehdit olarak gördüğü suçlar ile ağırlığı ve ciddiliği açık olan adi suçların bir an önce kovuşturulmasını lüzumlu görmüş ve dokunulmazlığın kaldırması taleplerini de bu yönde karara bağlamıştır. Aşağıda incelendiği üzere çok sayıda dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin talep olmasına rağmen Meclis, dokunulmazlığın kaldırılması kararı verirken çok titiz davranmış, özellikle hafif nitelikli adi suçları dokunulmazlığın kaldırılmasına değer suçlar olarak görmemiştir. Tabii, bu tespitimizden ayrıksı durumların varlığı da söz konusudur. Örneğin, Sema Pişkinsüt'ün dokunulmazlığının kaldırılması, işlendiği iddia edilen suçun ağırlığından çok (Karma komisyonun kovuşturmanın milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmesi yönündeki kararına rağmen) kendisinin bir an önce aleyhindeki isnatların açıklığa kavuşturulması yönündeki talebi (itirazı) sonucu olmuştur.⁷

Şekil-1

Şekil-1'de görüldüğü gibi, dokunulmazlığın kaldırılması kararlarının %60'ı (25) muhalefet partisi milletvekillerine karşı verilirken, ancak, %12'si (5) iktidar partisi milletvekilleri hakkında verilmiştir. Mecliste iktidar gruplarının daha çok üyesi olduğu gerçeğinden yola çıkarak, oranlamaya gidilmesi durumunda, iktidar-muhalefet arasın-

⁷ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 20. Dö., 3. YY, 125. Birleşim, T. 21.7.1998, <http://www.tbmm.gov.tr>, s.40

daki bu fark daha büyük olacaktır. İktidar partisi milletvekillerinin icraatı yapan yürütme makamlarına yakınlıkları da düşünüldüğünde (ki bu yakınlık suçlamayla karşı karşıya kalma olasılığını artıran bir unsurdur) bu durum, dokunulmazlığı kaldırma kararlarının daha çok, mecliste çoğunluğa sahip olan iktidar grubunun anlayışı doğrultusunda alındığını söylenebilir.

Şekil-2

Şekil-3

Şekil-4

Yukarıdaki tablo ve şekillerde görüldüğü gibi, dokunulmazlığın kaldırılması kararları, özellikle iktidar-muhalefet ilişkisinin ve çatışmasının arttığı dönemlerde çoğalmakta ve daha çok siyasi nitelikteki suç iddiasıyla alınmaktadır. Dokunulmazlığın kaldırılmasına esas olan siyasi suç ve adi suç oranı, iktidar-muhalefet ayırımına göre farklılık göstermektedir. 1924 Anayasası döneminden günümüze kadar geçen süreçte, meclis uygulamasında, muhalefet partileri milletvekillerinin siyasi suçlardan dolayı dokunulmazlığının kaldırılması oranı %68 (17) iken, iktidar partileri milletvekillerinin siyasi suçlardan dolayı doku-

nulmazlığının kaldırılma oranı %20 (1)'de kalmıştır. Bu verilerden yola çıkarak dokunulmazlığın kaldırılması kararlarının alınmasında, isnat edilen suçun ağır ve ciddi olmasının yanında, milletvekilinin siyasi pozisyonunun da etkili olduğu söylenebilir.

İktidar partileri üyeleri partilerinin yönetimde olması sebebiyle mevcut devlet sistemiyle uyumlu çalışmaya özen gösterme eğilimine sahiptirler. Muhalefet partileri milletvekilleri (yapısal bir zorunluluk olmasa da) muhalefette olmanın rahatlığından dolayı, mevcut sistemi daha rahat bir şekilde eleştirebilmekte ve bazen de mevcut sistemle çatışmaktadırlar. Bu da muhalefet partileri milletvekillerinin, özellikle siyasi nitelikteki suçlamalarla daha çok karşılaşmaları sonucunu doğurmaktadır.

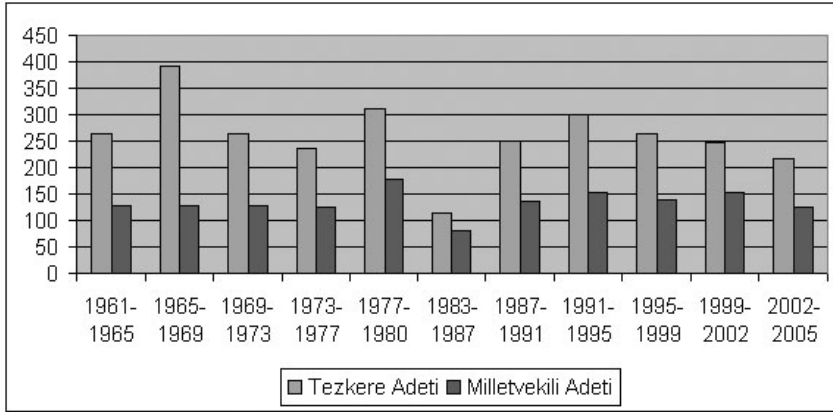
II. TBMM'ye Gelen Dokunulmazlığın Kaldırılması Taleplerinin Analizi

Dokunulmazlığın Kaldırılması Taleplerinin Dönemler Göre Dağılımı

Tablo-3

Dö.	Tarihler	Dönem Aralığı Yıl/ Ay	TBMM'ye Sunulan Yas. Dok. Kaldırılmasına İlişkin Tezkere Adedi	Dok. Kaldırılması İstenilen Mv Sayısı	Dok. Kaldırılan Mv Sayısı
I.	1961-1965	4 yıl	265	127	1
II.	1965-1969	4 yıl	392	129	5
III.	1969-1973	4 yıl	263	128	3
IV.	1973-1977	3 yıl, 8 ay	235	126	1
V.	1977-1980	3 yıl, 3 ay	312	177	0
17.	1983-1987	4 yıl	115	81	0
18.	1987-1991	3 yıl,11 ay	249	136	0
19.	1991-1995	4 yıl, 2 ay	301	154	8
20.	1995-1999	3 yıl,5 ay	264	138	8
21.	1999-2002	3 yıl,7 ay	247	152	1
22.	2002-2004	3 yıl	216	124	0

Şekil-5

1961 ve 1982 Anayasaları dönemlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı, Tablo-3 (ve Tablo-12) deki veriler ile Türkiye İstatistik Kurumu'nun Türkiye'de mahkemelerde açılan toplam ceza davası sayısı ve bu sayının toplam nüfusa oranını gösteren Tablo-4 deki veriler karşılaştırıldığında anlaşılacağı gibi TBMM'ye gönderilen dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin tezkere sayısı ve haklarında dokunulmazlığın kaldırılması talebi bulunan milletvekilleri sayısı, diğer meslek ve toplum kesimlerinin karşılaştıkları suçlanma oranına göre oldukça yüksektir.⁸ Dokunulmazlığın kaldırılması taleplerinin bu kadar çok olmasına karşın, hakkında

⁸ Türkiye İstatistik Kurumunun 1999 ilâ 2004 yıllarında toplam Türkiye nüfusu, mahkemelerde açılan toplam ceza davası ve Türkiye'de açılan toplam ceza davasının toplam nüfusa oranı şöyledir:

Tablo 4.

Türkiye'de Mahkemelerde Açılan Toplam Ceza Davası Sayısı ve Nüfusa Oranı (1999 - 2004)

Yıllar	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Nüfus ('000)	66 293	67 420	68 529	69 626	70 712	71 152
Açılan Toplam Ceza Davası Sayısı	1 736 671	1 749 853	2 279 760	1 864 308	1 628 127	1 818 825
Ceza Davası Sayısının Nüfusa Oranı (%)	2,6	2,6	3,3	2,7	2,3	2,6

Kaynak:Türkiye İstatistik Kurumu Verileri , <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do> E.T.18.07.2006

dokunulmazlığın kaldırması işlemi yapılan milletvekili sayısı oldukça düşüktür. Dokunulmazlığın kaldırılması taleplerinin bu kadar çok olmasının başlıca nedeni, milletvekillerinin aleyhindeki iddiaların gerçekliğini bulmaya yönelik araştırmaların (savcılarca) olgunlaştırılmadan, konunun meclis gündemine sokulmasıdır.

İncelediğimiz, TBMM'ye gelen milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaların çoğunda, soruşturma makamlarının, doğrudan veya dolaylı olarak milletvekilleri hakkında edindikleri suç bilgilerinin doğruluğunu soruşturma görevi çerçevesinde yeterince araştırmadan, dosyanın TBMM'ye havalesini istedikleri görülmüştür. Soruşturma makamlarının bu şekildeki yaklaşımlarının altında yatan en büyük neden, milletvekilleri hakkında soruşturma yetkisinin varlığı konusunda yaşanan tereddüt veya yanlış anlayıştan kaynaklanmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın 20.1.2006 tarihli ve 100 sayılı güncel genelgesinde, bu tespitimiz teyit edilerek, cumhuriyet savcılarında soruşturmalarını hizmet gereklerine uygun olarak tekemmül ettirmeden ve kamu davası açmaya yetecek delillere ulaşmadan, dokunulmazlığın kaldırılması yönünde fezleke hazırlamamaları yönünde talimat verildiği görülmüştür.⁹

Milletvekillerinin çalışmalarının (yapısı gereği) eleştiriye ve suç isnatlarına açık bir nitelik taşıması da, tezkerelerin çok sayıda gelmesinin diğer bir nedenidir.

1982 Anayasası Döneminde TBMM'ye Gönderilen Dokunulmazlığın Kaldırılmasına İlişkin Tezkerelere Yapılan İşlemler

Tablo-5

Dönem Adet	17. Dö. 24.11.83- 29.11.87	18. Dö. 29.11.87- 20.10.91	19. Dö. 20.10.91- 24.12.95	20. Dö. 24.12.95- 18.4.99	21. Dö. 18.4.99- 3.11.02	22. Dö. 3.11.02- 2.11.05
Mevcut Dönem İçinde Gönderilen Tezkereler	115	233	275	234	221	201
Bir Önceki Dö- nemden İntikal Eden Tezkereler	-	16	36	30	46	15

⁹ "Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili işlemler" Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, www.cigm.adalet.gov.tr E.T.20.5.2006

Dok. Kal. İstenen Milletvekili Sayısı	81	136	154	138	152	124
Komisyonunda Görüşülmeden Kalan Tezkere ¹⁰	30	116	74	39	99	15
Genel Kurul Gündeminde Kalan Tezkere ¹¹	12	2	2	6	25	178
Hükümet Tarafından Geri Alınan Tezkere ¹²	2	21	6	2	37	8
Meclis Başkanlığınca Hükümete İade Edilen Tezkere ¹³	-	3	39	5	-	-
Dönem Sonuna Ertelenen Tezkere ¹⁴	71	107	171	135	84	15
Dok. Kaldırma İşlemi Yapılan Tezkere	-	-	9	31	2	-
Dok. Kaldırılan Milletvekili Sayısı	-	-	8	9	2	-

Tablo-5’de, 1982 Anayasası döneminde Başbakanlık aracılığıyla TBMM’ye gönderilen, milletvekili dokunulmazlığının kaldırıl-

¹⁰ Dönem sona erdiğinde, komisyonunda görüşülmeden bekleyen tezkereler hükümsüz sayılmadığından, milletvekilinin tekrar seçilmesi söz konusu olursa bu tezkereler bir sonraki döneme intikal eder.

¹¹ Komisyonun dokunulmazlığın kaldırılması talebini içeren tezkereler ile komisyonun erteleme kararına karşı itiraz edilmesi üzerine Genel Kurul gündemine giren tezkereler, dönemin sona ermesi durumunda hükümsüz sayılmadığından, milletvekilinin tekrar seçilmesi durumunda bir sonraki döneme intikal eder.

¹² Henüz komisyonunda görüşülmeden (af gibi nedenlerden dolayı) suçun ortadan kalkması nedeniyle, tezkereler hükümetçe geri çekilebilir.

¹³ Genel Kurul gündemine alınmakla birlikte af vb. nedenlerden suçun ortadan kalkmasına bağlı olarak, Meclis Başkanlığı’nca hükümete iade edilen tezkereler.

¹⁴ Komisyonca kovuşturulması dönem sonuna ertelenip, milletvekillerince itiraz edilmemiş tezkereler.

masına ilişkin dokunulmazlık tezkerelerine TBMM'ce yapılan işlemler ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi dönemler itibariyle dokunulmazlığın kaldırılması istemli tezkerelerin hemen hemen yarısının, Karma komisyonda veya Genel Kurul aşamasında beklediği görülmektedir.

Bunun başlıca nedeni, Meclis İçtüzüğünde Karma komisyonun ve Genel Kurul'un belli bir süreç dahilinde tezkereleri karara bağlaması yönünde bağlayıcı hükümlerin olmamasıdır.

Özellikle, Hazırlık Komisyonu seçiminin ve Karma Komisyona gelen tezkerelerin hazırlık komisyonuna havalesinin ne zaman yapılacağı İçtüzükte belirtilmediği için (hazırlık komisyonu kuruluşunun ve hazırlık komisyonuna tezkerelerin havalesinin geciktirilmesi yoluyla) dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin tezkerelerin incelenmesi ihmal edilmektedir.

1. Dokunulmazlığın Kaldırılması Taleplerinin Partilere Göre Analizi

Bu bölümde, 1982 Anayasa'sı döneminde dokunulmazlığın kaldırılması taleplerinin siyasi partilere göre dağılımı gösterilerek, dokunulmazlığın kaldırılması taleplerinde iktidar-muhalefet ilişkisi ortaya konmuştur.

Yapılan çalışmada, milletvekillerinin seçildikleri zamanki siyasi partiyle olan üyelik ilişkisi dikkate alınmıştır. Elde edilen veriler, dönem içerisinde milletvekilinin siyasi partiyle üyelik bağının değişmesinden sonra dokunulmazlığının kaldırılması talebinin gelebileceği düşünüldüğünde, bu durumu yansıtmadığı için eleştirilebilir.

Bundan dolayı biz de iktidar-muhalefet dengelerinin ve milletvekillerinin partisel konumlarının çok sık değiştiği 20. Dönemin verilerini nihai analizlerimizde kullanmamayı uygun gördük.

Elde edilen veriler (milletvekillerinin parti değiştirme olasılığını gözetmediğinden dolayı) mutlak doğruyu göstermemekle beraber, total olarak ele alındıklarında yapılacak değerlendirme bakımından sonuç çıkarmaya yeterli olduğu kanaatindeyiz.

17. Dönem

(24.11.1983-29.11.1987)
(ANAP İktidarı Dönemi)

Tablo-6

Parti İkti./Muh.	Tezkere Sayısı ¹⁵	Mv Sayısı ¹⁶	Parti Üye Sa. ¹⁷
ANAP (ikt.)	38	29	211
HP (Muh.)	52	33	117
MDP (Muh.)	25	19	67
İktidar Toplam	38	29	211
Muhalefet Top.	77	52	184
Genel Toplam	115	81	

18. Dönem

(29.11.1987-20.10.1991)
(ANAP İktidarı Dönemi)

Tablo-7

Parti İkti./Muh.	Tezkere Sayısı	Mv Sayısı	Üye Sayısı
ANAP (ikt.)	62	51	291
SHP (Muh.)	154	62	99
DYP (Muh.)	33	23	59
İktidar Toplam	62	51	291
Muhalefet Top.	187	85	158
Genel Toplam	249	136	449

¹⁵ Dönem içinde siyasi parti milletvekilleri hakkında kaç dokunulmazlığın kaldırılması tezkeresinin geldiğini ifade eder. Tablolarda yer alan bu bölümler, TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü Komisyonlar Bürosu, Komisyon kayıt defterlerinden elde edilmiştir.

¹⁶ Dönem içinde siyasi partilerin kaç milletvekili hakkında dokunulmazlığın kaldırılması talebinin geldiğini ifade eder. Tablolarda yer alan bu bölümler TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü Komisyonlar Bürosu, komisyon kayıt defterlerinden elde edilmiştir.

¹⁷ Siyasi partilerin meclise kaç üye ile girdiklerini ifade eder. Bu bölüme ilişkin veriler, 17, 18, 19, 20, 21 ve 22. dönemlerin TBMM milletvekili albümlerinin 1. baskılarının verilerinden elde edilmiştir. "TBMM Albümü", TBMM Basımevi, Ankara, Tarihler, 1984, 1988, 1992, 1996, 1999, 2003.

19. Dönem
(20.10.1991-24.12.1995)
(DYP-SHP İktidarı)¹⁸

Tablo-8²⁰

Parti İktidar/ Muha.	Tez-kere Sayısı	Mv Sayısı	Üye Sayısı
ANAP (Muh.)	47	35	115
RP (Muh.) ¹⁹	60	25	62
DYP (ikt.)	67	47	178
DSP (Muh.)	3	2	7
SHP (ikt.) ²⁰	124	45	88
İktidar Toplam	191	92	266
Muhalefet Toplam	110	62	184
Genel Toplam	301	154	450

20. Dönem¹⁸
(24.12.1995-18.4.1999)
(İktidar-Muhalefet dengeleri çok değişken)¹⁹

Tablo-9

Parti İktidar/ Muha	Tezkere Sayısı	Mv Sayısı	Üye Sayısı
DYP	63	41	134
ANAP	41	27	126
DSP	5	7	75
RP	111	46	158
CHP	44	17	49
İktidar Top.			
Muhalefet Toplam			
Genel Toplam	264	138	550

¹⁸ İktidar-Muhalefet değişimlerinin sık değiştiği ve milletvekillerinin parti değiştirmelerinin çok yaşandığı bu dönemin verileri nihai analizde kullanılmamıştır.

¹⁹ Dönem içerisinde 19 Milletvekili partiden ayrılıp, MÇP'ye katılmıştır.

²⁰ Dönem içerisinde 18 milletvekili partiden ayrılıp, DEP'e katılmıştır. Nihai olarak yapacağımız analiz bakımından tablomuzda iktidar partisi üyesi gibi gözükən DEP milletvekilleri yanıltıcı bir veridir.

21. Dönem

(18.4.1999-3.11.2002)

(ANAP-DSP-MHP İktidarı)

Tablo-10

Parti İkti./Muh.	Tez-kere Sayısı	Mv Sayısı	Parti Üye Sayısı
ANAP (ikt.)	54	21	86
DSP (ikt.)	35	22	136
MHP (ikt.)	32	29	129
DYP (Muh)	49	30	85
FP (Muh)	65	48	107
Bağımsız	12	2	6
İktidar Toplam	121	72	351
Muhalefet Top.	126	80	192
Genel Toplam	247	152	547

22. Dönem

(3.11.2002-1.12.2004)

(AKP İktidarı)

Tablo-11

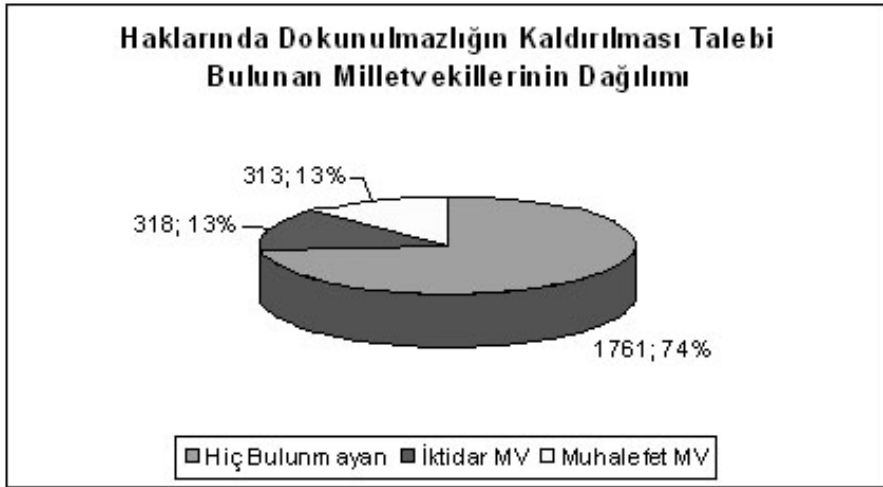
Parti İkti./Muh.	Tezkere Sayısı	Mv Sayısı	Parti Üye Sayısı
AKP (ikt.)	99	74	365
CHP(Muh)	69	31	177
DYP(Muh)	8	1	3
Bağımsız	6	2	5
İktidar Toplam	99	74	365
Muhalefet Top.	83	34	180
Genel Toplam	182	108	550

2. 1982 Anayasası Döneminde Dokunulmazlığı Kaldırılması İstenen Milletvekillerinin İktidar - Muhalefet İlişkisi²¹

Tablo 12

Durumu	Üye Sayısı	Tezkere Adeti	Tezkerelerin Üye Sayısına Oranı ²²	Mv. Adeti	Mv.'lerin Üye Sayısına Oranı ²³
Toplam İktidar Partisi Mv	1484	511	%34	318	%24
Toplam Muhalefet Partisi Mv	908	583	%64	313	%34
Genel Toplam	2392	1094	-	631	-

Şekil 6.

²¹ 20. dönem verileri katılmamıştır.

²² Toplam iktidar veya muhalefet partileri milletvekili sayılarının toplam iktidar veya muhalefet partilerine gönderilen dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin toplam tezkere sayısı ile oranını ifade eder.

²³ Toplam iktidar ve muhalefet partileri milletvekili sayılarının, haklarında dokunulmazlığın kaldırılması istenilen toplam İktidar ve muhalefet partisi milletvekili sayılarıyla oranını ifade eder.

Tablo-12'deki verilerden anlaşılacağı gibi iktidar ve muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin sayılarına göre (toplam iktidar partisi üyeleri toplam muhalefet partisi üyelerine göre %39 daha fazla üyeye sahiptir) haklarında gönderilen dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin tezkere âdeti veya dokunulmazlığı kaldırılması istenen milletvekili sayısı oranlandığı zaman görülmektedir ki; muhalefet partilerine mensup milletvekilleri hakkında, iktidar partilerine mensup milletvekillerine göre daha fazla oranda dokunulmazlığın kaldırılması istemi yapılmaktadır. Yine, 19. Döneme ilişkin tabloda iktidar partisi olan SHP çatısı altında gözükken ama dönem içinde ayrılıp muhalefet partisi olan DEP'e katılan (ki bunlar hakkında diğer partilere göre daha çok oranda dokunulmazlığın kaldırılması talebi gelmiştir) milletvekillerinin durumu da analizimize veri olarak katılırsa, çıkarılan sonuç daha da pekişmektedir. Bu durum çalışmamızın başında bahsettiğimiz, yasama dokunulmazlığının daha çok muhalefet milletvekillerini koruma işlevini, destekleyen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. 17. ve 18. Dönemde TBMM Gönderilen Yasama Dokunulmazlığı Tezkerelerinin Suç Gruplarına Göre Dağılımı²⁴

Tablo. 13

Sıra	Suçun Konusu	17. Dö.	18. Dö.
1	Zimmet; Görevi kötüye kullanma; görevi ihmal suçları	13	12
2	1567 sayılı Türk Parasını Koruma Kanuna muhalefet	2	
3	198 sayılı kanuna muhalefet	1	
4	Tehlikeli vasıta sevk ve idare etmek;	5	17
5	Emniyet suiistimal suçu	3	2
6	298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanuna muhalefet	9	30
7	1475 sayılı İş Kanunu'na muhalefet	2	
8	Taksirle ölüme sebebiyet vermek, adam öldürmeye teşebbüs	2	1
9	TBMM'nin veya Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek	4	2

²⁴ Veriler, TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü Komisyonlar Bürosu kayıt defterlerinden elde edilmiştir.

10	Cumhuriyeti, devletin askeri, emniyet, kuvvetlerini ve Adliye'nin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek	1	4
11	Karşılıksız çek vermek, düzenlemek; 3167 sayılı Çek kanununa muhalefet	4	4
12	2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu muhalefet	1	2
13	Dernekler kanununa muhalefet	2	
14	Halkı suç işlemeye tahrik etmek; Milli duyguları zayıflatmaya yönelik bölücülük propagandası yapma; halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme; Devletin birliğini ve toprak bütünlüğünü bozma suçları	1	23
15	Sahte evrak düzenlemek veya kullanmak; sahte fatura tanzimi	3	7
16	1918 sayılı Kaçakçılığın Men Ve Takibine Dair Kanuna muhalefet	1	1
17	Müessir fiil; hakaret; tehdit; iftira; Yalan beyanda bulunmak suçları	22	42
18	Taksiratlı veya hileli iflas	1	1
19	Meskun mahalde silah atmak, korkutmak amacıyla silah boşaltmak	1	6
20	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanuna muhalefet	6	41
21	Cumhurbaşkanı'nın gıyabında hakaret etmek	2	6
22	2822 sayılı Toplu İş Söz. Grev ve Lokavt Kanununa muhalefet; Kanunsuz grevi teşvik suçları		2
23	Suç işlemek için teşekkül oluşturmak		1
24	Dolandırıcılık suçunu işlemek		2
25	İhaleye fesat karıştırmak veya 2886 sayılı Kanuna muhalefet		2
26	Başbakana ve ailesine hakaret		7
27	2932 sayılı Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanuna muhalefet		2
28	Cürüm işleyeni saklamak, delili yok etmek		2
29	Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanuna muhalefet		2
30	Vergi usulü kanununa muhalefet		2
31	İzinsiz pankart asmak ve yazı yazmak		3
32	Terörle mücadele kanununa muhalefet		2
33	Diğer	1	13
34	Bulunamayan		7

Tablo-12'den de anlaşıldığı gibi dokunulmazlığın kaldırılması isteminin dayanağını oluşturan suç grupları çok muhtelif olmakla beraber siyasi nitelikteki suçlamaların küçümsenmeyecek bir ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu durum dokunulmazlık kurumunun gerekliliğini

savunanların yaklaşımlarına güç katan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Anayasa Mahkemesi Kararları, <http://www.anayasa.gov.tr>.

Alatlı, Ertuğrul, *09 Mart 1971 Anti-Emperyalist Baasçı Darbe Girişimi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.

Başgil, Ali Fuat, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966
Bayraktar, Köksal, *Siyasal Suç*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982.

İslam, Nadir Latif, *"Türkiye'de Gensoru ve Meclis Tahkikatı"* Kardeş Matbaası, Ankara 1966.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü", TBMM Basımevi, Ankara, Tarihler, 1984, 1988, 1992, 1996, 1999, 2003.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa ve Dahili Nizamname, TBMM Matbaası, 1. B, 25, Ekim 1961.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanakları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü Komisyon Kayıt Defterleri.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri.

Türkiye İstatistik Kurumu Verileri, <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do>.

Teziç, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, İstanbul 1991.

Arsel, İlhan, *Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları*, Mars Matbaası, Ankara C.1, 1965.

EK Tablo 1.

Sıra	Adı Soyadı	Dok. Kal. Tarihi	Dö-nem ¹	İsnat Edilen Suç ve Niteliği ²	Parti-si ³	Kovuş-turma-nın Sonucu	Siyasi Konu-mu
1 ⁴	İhsan Eryavuz Cebelibereket Milletvekili (Mv)	26.1.1928	3	Görevi Suistimal, Fesat Karıştırma Suretiyle İrtikaba Teşebbüs TCK m. 205 ve 61 (Adı)	CHP	Mah-kum ⁵	Tek Parti
2	Ali Rıza Bebe Cebelibereket Mv	2.2.1928	3	Meclis Veznesin-de görevi suistimal ve ihtilas TCK m. 64, 203 (Adi)	CHP	Beraat ⁶	Tek Parti

¹ Yasama dönemlerinin numaralandırılmasına, 1961 Anayasası döneminde tekrar (1) den başlanmış, 1982 Anayasası döneminde ise, 1961 Anayasası döneminde dönem numaraları hiç kesintiye uğramamış gibi devam ettirilmiştir.

² Suçun siyasi ve adi suç niteliği, isnat edilen suçun niteliğine göre saptanmıştır. Yoksa suçun ciddiliği anlamında siyasi bir saikle işlendiği için değildir. Dolayısıyla salt siyasi bir saikle ama adi suç isnadı halleri analizimizde değerlendirilmemiştir. Dokunulmazlığın kaldırılmasına sebep suçlar, TBMM Tutanak Dergilerinden taranarak elde edilmiştir.

³ Milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırıldığı sıradaki partiyle olan üyelik ilişkisini ifade eder.

⁴ Meclis Tutanaklarında yer alan ve Genel Kurulda okunan Ankara İstiklal Mahkemesinin 5.4.1926 tarihli tezkeresinde, Maraş Mebusu Tahsin bey'e adam öldürmeye teşvik suçundan dolayı on sene kürek cezası verildiği belirtilmiştir. Meclis Tutanaklarından Tahsin Bey'in dokunulmazlığının kaldırılıp kaldırılmadığına ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak, Teşkilatı Esasi Kanununa göre dokunulmazlığın kaldırılması işleminin gerektiği düşünüldüğünde, dokunulmazlığı kaldırılan ilk mebusun Tahsin Bey olduğu düşünülebilir. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*, TBMM Matbaası, 1.B, 25 Ekim 1961, s.118; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dö. 2, C.1, İçtima 3, 84. Birleşim, T. 7.4.1926, s.69

⁵ Ticaret Bakanlığı sırasında Yavuz zırhlısının tadilatına ilişkin Fransız firmasıyla yapılan sözleşme hükümlerinin hazırlanmasında görevini kötüye kullandığı gerekçesiyle hem Meclis Tahkikatına tabi tutulmuş hem de dokunulmazlığı kaldırılmıştır. İSLAM, Nadir Latif, *"Türkiye'de Gensoru ve Meclis Tahkikatı"* Kardeş Matbaası, Ankara, 1966, s.50; *TBMM Zabıt Ceridesi*, 3. Dönem, Cilt 2, İçtima 1, 36. Birleşim, s.96.

⁶ Meclis İdare Amiri görevini yürütürken vukubulan Meclis veznesinde işlenen görevi suistimal ve ihtilas suçuna adı karışmış, dokunulmazlığının kaldırılmasını kendisinde talep etmiştir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, 3. Dönem, Cilt 2, İçtima 1, 39. Birleşim, S.136; Suçlama için bakınız, *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dö. 3, C.2, İçtima 1, 40. Birleşim, S.182

3	Fikret Onuralp Bilecik Mv	13.2.1928	3	Fesat Karıştırma Suretiyle İrtikaba Teşebbüs, TCK, m. 205 ve 61 (Adi)	CHP	Mah- kum ⁷	Tek Parti
4	Ali Cenani Bey Gazian- tep Mv	14.4.1928	3	Memuriyet Va- zifesinde İhmal, Terahi Cürmü ve Görevi Suistimall Suçu, TCK m. 102 (Adi)	CHP	Mah- kum ⁸	Tek Parti
5	Ali Saip Ursa- vaş Urfa Mv	18.10.1935	5	-Cumhurbaş- kanı Atatürk'e Suikast Yap- mak İçin Silahlı Cemiyet Kurmak (Siyasi)	CHP	Beraat ⁹	Tek Parti
6	Refet Ülgen Urfa Mv	30.1.1942	6	-Görevi Suiisti- mal Suçu (Adi) ¹⁰	CHP	Beraat ¹¹	Tek Parti

ve 39. birleşim tutanağına ekli 3/62 no.lu Başvekalet Tezkeresi, Muhtelif Encümen Mazbatası; Ali Rıza bey'in yargılanması beraatle neticelenmiştir. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*, s.118

⁷ Fikret Onuralp'in dokunulmazlığı, Sabık Ticaret Bakanı İhsan Beyin suç ortağı olduğu gerekçesiyle kaldırılmıştır. Yüce Divan yargılaması sonucu İhsan Beyin iki yıl mahkumiyetine, Fikret Beyin ise dört ay mahkumiyetine ve 100 Lirada para cezası ödemesine hüküm verilmiştir. İSLAM, Nadir, Latif, age, s.54; Suçlama için bakınız, TBMM Zabıt Ceridesi, Dö. 3, C.2, İçtima 1, 44. Birleşim, S.182 ve 44. birleşim tutanağına ekli 3/68 no.lu Başvekalet Tezkeresi, Muhtelif Encümen Mazbatası.

⁸ Ticaret Bakanlığı görevini yürüttüğü dönemde un ve ekmek fiatlarının belirlenmesinde görevini kötüye kullandığı gerekçesiyle hem meclis tahkikatına tabi tutulmuş, hem de dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Yüce divan yargılaması sonucu bir ay hapis cezasına ve 177.755 TL' nin tazminat olarak tahsiline karar verilmiştir. İSLAM, Nadir Latif, age, s.57; Suçlama için bakınız, TBMM Zabıt Ceridesi, Dö. 3, C.3, İçtima 1, 61. Birleşim, s.138 ve 61. birleşim tutanağına ekli Muhtelit Tahkikat Encümeni Mazbatası.

⁹ Yargılanma sonucu beraatle neticelenmiştir. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*, s.118

¹⁰ Türk Maarif Cemiyeti Reisliği görevi sırasında cemiyetçe düzenlenen piyangoda yolsuzluk yapıldığı suçlamasıyla karşılaşmıştır. TBMM Zabıt Ceridesi, Dö. 6, C.21, İçtima 1, 30. Birleşim, s.122 ve 30. birleşim tutanağına ekli 70 sayılı Başvekalet Tezkeresi, Muhtelif Encümen Mazbatası.

¹¹ Yargılanma sonucu beraatle neticelenmiştir. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*,

7	Hasip Ahmet Aytuna Tokat Mv	30.1.1942	6	-Resmi Kayıt ve Defter Üzerinde Tahrifat Suçu (Adi)	CHP	Beraat ¹²	Tek Parti
8	Reşad Aydınlı Denizli Mv	30.11.1949	8	Asılsız İhbarda Bulunmak, İftira Suçu ¹³ (Adi)	Ba-ğimsız	-	Ba-ğimsız
9	Sadık Aldoğan Afyonkarahisar Mv	24.3.1950	8	Hükümetin Manevi Şahsiyetini Alenen Tahkir Etme ve Cumhurbaşkanı Aleyhinde Lisanen Tecavüzde Bulunma Suçu TCK m. 158-159 (Siyasi)	Millet Partisi (MP)	-	Muhalefet
10	Hüseyin Cahit Yalçın Kars Mv	18.4.1952	9	TBMM'yi Tahkir ve Tezyif Etme Suçu, TCK m. 159 (Siyasi) ¹⁴	Halkçı Parti (HP)	Beraat	Muhalefet
11	İbrahim Us Kars Mv	2.7.1956	10	Başbakanı ifa ettiği hizmetinden dolayı hakaret etme suçu TCK m. 273 (Siyasi)	CHP	-	Muhalefet
12	Sırrı Atalay Kırşehir Mv	2.7.1956	10	Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir etme, TCK m. 159 (Siyasi)	CHP	-	Muhalefet

s.118

¹² Aytuna hakkında, Ankara sorgu hakimliğince yapılan ilk tahkikat neticesinde 17.2.1942 tarihinde muhakemenin men'ine karar verilmiştir. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*, s.118

¹³ Aydın, Millet Partisi Milletvekilleri Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna hakkında Cumhurbaşkanına suikasta bulunacaklar (TCK 171. maddesine uygun fiilde bulunma) ihbarında bulunarak iftira fiilini işlediği suçlamasından dolayı dokunulmazlığı kaldırılmıştır. İlgiç olan Aydın bu fiili işlerken MP Milletvekilidir. TBMM Zabıt Ceridesi, Dö. 9, C.24, 11. Birleşim, s.232 ve 31. birleşim tutanağına ekli 24 sayılı Başbakanlık Tezkeresi, Karma Komisyon Raporu.

¹⁴ Sorgu yargıçlığında kamu davası ortadan kaldırılmıştır. *TBMM Anayasa ve Dahili Nizamname*, s.118

13	Osman Ali Şiroğlu Kırşehir Mv	7.7.1956	10	Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir etme, TCK m. 160 (Siyasi)	Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)	-	Muhalefet
14	Kamil Kırkoğlu Malatya Mv	7.7.1956	10	Başbakana ifa ettiği vazifesinden dolayı hakaret etme suçu TCK m. 273 (Siyasi)	CHP	-	Muhalefet
15	Osman Bölükbaşı Kırşehir Mv	26.6.1957	11	Başbakana ifa ettiği vazifesinden dolayı hakaret etme suçu TCK m. 273 (Siyasi)	CMP	Beraat ¹⁵	Muhalefet
16	Nuri Beşer Zonguldak Mv (MM Üyesi)	14.2.1962	1	Devletin askeri kuvvetlerini tahkir ve tezyif suçu (Subay eşlerine hakaret) TCK m. 160 (Siyasi)	AP	Mahkum ¹⁶	İktidar
17	Mustafa Deliveli Hatay Üyesi (Senatör)	29.03.1966	2	Kromit şirketine yolsuz kredi açtırma ve döviz tahsisinde bulunma suçu (Adi)	AP	-	İktidar
18	Sabahaddin Orhon Giresun Üyesi (Senatör)	20.4.1967	2	1567 sayılı Türk Parasını Koruma Kanununa Muhalefet (Adi)	AP	-	İktidar

¹⁵ Bölükbaşı, 1957 yılında yapılan seçimlerde tekrar milletvekili seçilerek dokunulmazlığına kavuşmuş, yapılan yargılama da beraatle neticelenmiştir. BAŞGİL, Ali Fuat, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1966, s.106

¹⁶ Beşer, Ankara Ağır Ceza Mahkemesince yapılan yargılama neticesinde, 5.6.1962 tarihinde, TCK'nın 159/1-2 ve 173/son maddeleri istinaden bir sene ağır hapis ve dört ay Tatvan'da emniyet nezaretinde sürgün cezasına çaptırılmış ve bu hüküm infaz edilmiştir.

19	Çetin Atlan İstanbul Mv (MM Üyesi)	21.7.1967	2	Kominizim Propagandası ve Ülke Bütünlüğü- ne Tehdit TCK m. 142,482,273 ve 191 (Siyasi) ¹⁷	TİP	Yargı- lamaya geçile- memiş- tir.	Muha- lefet
20	A.Celal Sun- gur Yozgat Mv (MM Üye)	8.4.1968	2	Milli Müdafaaya Hıyanet, TCK m. 136- 3/31/33/173-3 (Siyasi)	CHP	-	Muha- lefet
21	Ali Karahan Hakkari Mv (MM Üyesi)	21.10.1968	2	- Irk mülahazası ile milli duygu- ları yok etmeğe veya zayıflatma- ğa matuf bulu- nan cemiyetler kurmaya tevessül etmek (Önceden Hüküm Giydiği İçin) TCK m. 141-4 - Devlet İdare- sindeki Toprak- ların Bir Kısmını Ayırmak, TCK m. 125 - 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanu- nuna Muhalefet (Siyasi)	Y e n i T ü r - k i y e Partisi (YTP)	-	Muha- lefet

¹⁷ Altan'ın dokunulmazlığının kaldırılmasına neden olan "Bornova Savcısı Lütfen Dinleyin" başlıklı yazısı, 28.09.1966 tarihinde Akşam gazetesinde yayımlanmıştır. TBMM Tutanak Dergisi, 2. Dö., C.21, YY.2, SS.332, T.28.06.1967; Altan aleyhine alınan dokunulmazlığın kaldırılması kararına karşı AYM'ye iptal başvurusunda bulunulmuş, AYM başvuruyu kabul ederek, Meclisin kararını iptal etmiş ve ALTAN'ın dokunulmazlığını iade etmiştir. AYMK, E. 1967/22, K. 1967/22, K.T.02.08.1967, <http://www.anayasa.gov.tr>, E.T.23.11.2005.

22	Cemal Madanoğlu (Senatör)	3.8.1971	3	TC Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil, TBMM'yi iskata ve vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs gayesiyle gizlice ittifak kurmak. (Siyasi)	Tabii Üye ¹⁸	Beraat ¹⁹	Tabii Üye
23	Osman Köksal (Senatör)	3.8.1971	3	TC Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil, TBMM'yi iskata ve vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs gayesiyle gizlice ittifak kurmak (Siyasi)	Kon-tenjan Üyesi (Cumhuriyetin başkancası)	Beraat	Kon-tenjan Üyesi
24	Ekrem Acuner (Senatör)	7.7.1971	3	Silahlı isyana teşvik, tahrik, teşebbüs, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye yönelik cemiyet kurmak TCK m. 146 (Siyasi)	Tabii Üye	Beraat ²⁰	Tabii Üye

¹⁸ Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanları, yaş kaydı gözeltilmeksizin Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesidirler.

¹⁹ Cemal Madanoğlu ve Osman Köksal'ın kovuşturması 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinin 2.10.1974 tarihli kararıyla beraatle sonuçlanmıştır. ALATLI Ertuğrul, *09 Mart 1971 Anti-Emperyalist Baasçı Darbe Girişimi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s.229

²⁰ Askeri savcılıkca yapılan soruşturma sonucunda sanığa isnat edilen suçun 18.5.1974 tarihinde yürürlüğe giren 1803 sayılı Af Kanununun 1/A maddesi kapsamına girdiği gerekçesiyle kovuşturmayaya yerolmadığına karar verilmiştir.

25	Kudret Bayhan Niğde Üyesi (Senatör)	24.02.1973	4	Yurtdışından baz morfin ihraç etme suçu (Adi)	CKMP	Mah- kum ²¹	Muha- lefet
26	Orhan Doğan Şırnak Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	Devletin istikla- lini tenkise veya birliğini bozmak veya Devle- tin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısımını Devlet idaresinden ayır- mak TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum ²²	Muha- lefet
27	Sırrı Sakık Muş Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Muha- lefet
28	Mahmut Alınak Şırnak Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Muha- lefet
29	Hatip Dicle Diyarbakır Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Muha- lefet
30	Leyla Zana Diyarbakır Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Muha- lefet
31	Ahmet Türk Mardin Mv	2.3.1994 ve 3.3.1994	19	TCK m. 125 (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Muha- lefet
32	Selim Sadak Şırnak Mv	2.3.1994	19	Hükümetin Manevi Şahsiye- tini ve Devletin Emniyet Kuv- vetlerini Alenen Tahkir Ve Tezyif Etmek (Siyasi)	DEP	Mah- kum	Mu- halefet

²¹ Bayhan, yurt dışı seyahati sırasında bindiği arabada baz morfin bulunması nedeniyle Fransız Hükümetince tutuklanmış, Fransız yargısınca yapılan yargılama sonucunda 15 yıl mahkumiyet cezası almıştır.

²² Dokunulmazlığı kaldırılan DEP milletvekillerinin kovuşturmaları mahkumiyetle neticelenmiştir.

33	Hasan Mezarıcı İstanbul Mv	3.3.1994	19	5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna muhalefet etme. (Adi)	RP	Mah-kum	Muha-lefet
34	m. Kemal Ağar Elazığ Mv	21.7.1998 ve 11.12.1997	20	-Görevi Kötüye Kullanma, -Cürüm İşlemek İçin Silahlı Teşekkül Meydana Getirmek, -Tutuklu Sanığın Gizlenmesine Sebep Olma, -6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Kanununa Muhalefet. (Adi)	DYP	Yargılaması Durmuştur. ²³	Muha-lefet
35	Sedat Edip Bucak Şanlıurfa Mv	11.12.1997	20	-Cürüm İşlemek İçin Silahlı Teşekkül Meydana Getirmek, -Tutuklu Sanığın Gizlenmesine Sebep Olma, -6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Kanununa Muhalefet. (Adi)	DYP	Kovuşturması devam etmektedir.	Muha-lefet
36	m. Kemal Aykurt Denizli Mv	21.7.1998	20	Emniyeti Suiistimal (Hizmet Nedeniyle) (Adi)	DYP	-	Muha-lefet

²³ Kovuşturması devam ederken 2002 seçimlerinde Elazığ Milletvekili olarak seçildiği için tekrar dokunulmazlığı kazanmış ve yargılamaya ara verilmiştir.

37	Kahraman Emmioğlu Gaziantep Mv	21.7.1998	20	Teşekkül Halinde Kaçakçılık (Adi)	RP	-	Muhalefet
38	Sema Pişkin-süt Aydın Mv	21.7.1998	20	Görevi Kötüye Kullanma TCK m. 240 (Adi)	DSP	Beraat	İktidar
39	Mustafa Kalemli Kütahya Mv	7.10.1998	20	-Görevi Kötüye Kullanma TCK m. 240 (Adi)	ANAP	Beraat	İktidar
40	Ömer Bilgin Isparta Mv	21.7.1998	20	-İhaleye Fesat Karıştırma -Zimmet -Görevi Kötüye Kullanma -Evrakta Sahtekarlık -Sahte Evrak Tanzimi (Adi)	DYP	-	Muhalefet
41	Murat Karayalçın Samsun Mv	21.7.1998	20	-Görevi Kötüye Kullanma, -2886 Sayılı Devlet İhale Kanununa Muhalefet, -Usulsüz Memur Alımı, -Müteahhitleri Zarara Uğratma, (Adi)	CHP	Beraat	Muhalefet
42	Mustafa Bayram Van Mv	21.7.1998	20 ve 21	-Kasten Adam Öldürme, -Müessir Fiil,- 2863 Say. Kültür Ve Tabiat Varlıkları Kan. Aykırılık (Tablo Kaçakçılığı) -Zorla Senet İmzalatmak, Silahlı Yaralama, (Adi)	ANAP Bağımsız	Kovuşturma Devam Etmektedir.	İktidar Bağımsız ²⁴

²⁴ (1) Tezkere ANAP'lı iken; (2) Tezkerede Bağımsız iken gelmiş, Milletvekilinin 20 ve 21. Dönemde 2 defa dokunulmazlığı kaldırılmıştır.